

Posudek na habilitační práci Jozefa Tancera: Neviditel'né mesto: Prešporok/Bratislava v cestopisnej literatúre

I kdyby se Jozef Tancer poslední větou své habilitace nebyl přihlásil do (oficiálně sice nikdy nevyhlášeného, ale přesto existentního) „klubu přátel Tante Jolesch“, ke kterému se sama vždy nadšeně hlásím (žádná seriózně míněná germanistická studie by se neměla obejít bez citátu z Tante Jolesch), byl by si mě získal už všemi předchozími pasážemi své knihy o cestopisné literatuře vztahující se v rozpětí tří století k Bratislavě (Prešpurku, Poszoni), neboť knížka je čtivá, má všechny atributy mistrovského (tedy ne už učednického) vědeckého spisu a vzbuzuje závist.

Nyní ale popořadě:

Čtivá je knížka za prvé proto, že je velmi přehledně členěná, srozumitelně rozdělená do dvou velkých celků: dějin cestopisné literatury v závislosti na epochové estetice a literárních/ zobrazovacích zvyklostech příslušné doby a literární epochy (osvícenství, romantika – „éra malebnosti“, realismus – „éra bedekrů“)¹ a přehledu stěžejních témat/toposů, které se ve sledovaných textech pravidelně objevují, jsou současně konstantní, ale pozvolnou proměnou svého obsahu současně i dynamické („Prešpursko-bratislavská topologie“). První část nazývá autor „sledováním procesu vytváření významu“ a zachycuje „prvky, které určují charakter a průběh tohoto procesu“, druhou pak „výsledky procesu“ (s. 188). Za druhé je práce čtivá proto, že užívá svěžího jazyka, který se nebojí sem tam nějakého vtípku a na žádném místě neobtěžuje rádoby vědeckým nátěrem, nepřehlčuje se teorémy a jazykovými komplikovanostmi.

Za atributy, které spolehlivě diagnostikují vydařený mistrovský spis (tedy práci habilitační na rozdíl například od práce doktorské) považují:

- Schopnost spolykat řádově desetitisíce stran primární i sekundární literatury (viz třicetistránková příloha „Seznam literatury“), neutopit se v nich, nýbrž jim naopak dát řád, přetavit je vlastním intelektem do smysluplného celku a převyprávět je tak, aby se čtenář výsledné práce nenudil (nad tím, co už zná), nýbrž se cítil nevtíravě poučen a obohacen novými informacemi či novým pohledem na známé věci. Tuto schopnost autor osvědčuje v míře dokonalé.
- Schopnost vnímat teoretická pojednání vztahující se nějak ke zpracovanému tématu (zde imagologii, semiologii Rolanda Barthesa, fenomenologii města, úvahy o žánru, koncepci imidže atd.) jen jako kostru/Geruest umožňující formulovat vlastní myšlenky a teze vážící se k obsahu a směřující k cíli, nikoli jako dogmata a svaté pravdy, jimž je nejprve třeba přinést oběť ve formě např. předlouhé a obvykle zcela nečitelné neboť nesrozumitelné úvodní teoretické kapitoly, která pak pohříchu s následujícími nemá žádnou souvislost.² Tato autorova schopnost je třetím důvodem, proč se knížka, bez námahy čte.
- Schopnost spojovat poznatky různých vědních disciplín (zde sociologie, psychologie, Kulturgeschichte, Stadtforschung, architektura, antropologie, historie a další), čerpat

¹ Jen kapitola o Angličanech v Prešpurku poněkud narušuje hranice literárních epoch. Na druhé straně jsem díky této kapitole pochopila, že dnešní postavení angličtiny jako Lingua franca střední Evropy je pomstou Angličanů za ústrky, kterých se jim dostalo v minulých stoletích ve střední Evropě, když nerozuměli všem jazykům zde užívaným.

² Zahlčení teoretickými vstupy hrozilo např. olomoucké doktorské práci, která co do postupu i výchozích teoretických konstrukcí jeví s habilitační prací Jozefa Tancera jistou podobnost: Jan Budňák: Das Bild des Tschechen in der deutschboehmschen und deutschmaehrischen Literatur, Olomouc 2010.

z nich to potřebné, tvořit z nich ucelený obraz a přitom nezapomínat na primát vlastní disciplíny a jejích metod: Habilitace Jozefa Tancera je ve svém výsledku také důkazem toho, že literární svět působí silným tvůrčím potenciálem na realitu, přizpůsobuje si ji, přetváří si ji a nově ji vytváří k vlastní potřebě a potěše. Opakovaná konstatování, že původně čistě literární konstrukce přešly do povědomí i podvědomí čtenářů jako konstantní toposy, „mýty“ města, které následně ovlivňovaly/ovlivňují pohled na reálné město a dokonce životní styl ve městě, považuji za centrální výpověď knihy.

Vzhledem k tomu, že všechna jmenovaná kritéria dobré habilitační práce jsou naplněna v míře vrchovaté, nezbyvá než závidět: Závidět Bratislavě, že má takovou knížku, jakou napsal Jozef Tancer, neboť například Praha – pokud vím – takovou knížku zatím nemá, aniž by ji měla moravská města, Brno, Olomouc, Ostrava, Jihlava. Jmenovaná města ji nemají zejména proto, že si nikdo zatím netroufl (či neuměl – jazykově k tomu nebyl vybaven tak, jak je vybaven habilitand) prozkoumat všechny národnostně definované (a tedy i jazykově různorodé) narativy, postavit je bez předsudků vedle sebe, srovnat je bez předpojatých hodnotících koordinátů, nýbrž hodnotit až „pak“, po vykonané komparativní práci. Možná bude ale habilitace Jozefa Tancera impulzem pro další badatele z jiných míst: Metoda jím vypracovaná je dobrým návodem, dá se uplatnit i v jiných lokalitách, neboť, jak praví Tante Jolesch: „Alle Staedte sind gleich, nur Venedig ist a bissl anders“.

Autor sám by pak mohl pokračovat druhým dílem, který by popsal obraz města v beletristických, fikcionálních textech o Bratislavě. To by ovšem vyžadovalo už poněkud jinou metodu: Necht' o ní habilitand promluví při obhajobě, bude-li mít chuť.

Doporučuji habilitační práci Jozefa Tancera k obhajobě.

Olomouc, 28.4.2013

Prof. Dr. Ingeborg Fialová